

STOCKHOLMSKÄLLAN

► LÄS MER OM DET GAMLA STOCKHOLM PÅ STOCKHOLMSKÄLLAN: www.stockholmskallan.se

Serafen – stans första moderna sjukhus

■ ■ Serafimerlasarettet var Sveriges första moderna sjukhus, invigt år 1752. Alla vet kanske inte att dagens "Serafen" inrymmer en malmgårdsbyggnad från 1700-talet – en av Kungsholmens äldsta byggnader.

Fram till 1700-talets mitt bedrevs offentlig sjukvård i Sverige på hospitalsinrättningar, en blandning av sinnessjukhus och fattigstugor, och vid Allmänna barnhuset i Stockholm. Det handlade oftare om förvaring än vård. 1737 tillsattes Sundhetskommisionen av Kungliga majestätet. Dess syfte var att förhindra och begränsa epidemier. 1749 inköpte kommissionen Gripenhielska malmgården med tillhörande lustträdgård vid Hantverkargatans början. Här skulle Sveriges första lasarett inrymmas.

Malmgården hade uppförts under sent 1600-tal för friherren Edmund Gripenhielm. Den bestod av en huvudbyggnad i tre våningar med två flyglar. 1694 köptes den av läkaren Urban Hjärne som under en period hade ett kemiskt laboratorium här. Här inrymdes även Kristofer Polhems berömda Laboratorium Mechanicum, ansett som den tekniska undervisningens början i Sverige. 1708-1749 var egendomen åter i privat ägo.

Den nyinstiftade Serafimerorden ansvarade för tillsynen av det blivande sjukhuset: Serafimerlasarettet. Det var redan från början ett undervisningssjukhus. Ingen klinisk undervisning i medicin och kirurgi hade tidigare förekommit i Sverige. Tjänstgöring vid Serafimerlasarettet blev ett obligatoriskt inslag i utbildningen av medicinare och kirurger.

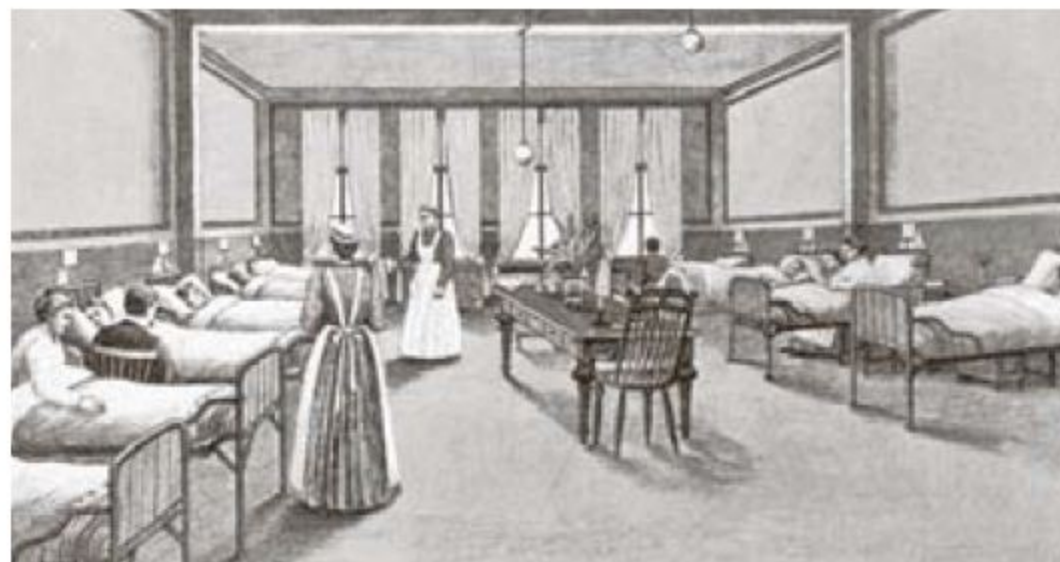
Malmgården behövde byggas om för än-

damålet. Första gången det skedde var 1760 då flyglarna fick sjuksalar med 42 sängplatser. I huvudbyggnaden inrättades operationsalar. Till 1765 var detta Sveriges enda sjukhus. Då beslöts att länslasarett skulle upprättas ute i landet. Trots det ökade trycket på Serafimerlasarettet och fler tillbyggnader gjordes på 1780-talet och 1820-talet. Fasaden fick liknande utseende som den Gripenhielska malmgården vilken integrerades i sjukhuskomplexet. Tjänstebostäder och en portal mot Hantverkargatan uppfördes. Ur sjukhus-teknisk synpunkt var lasarettet omodernt. Moderna hygieniska anläggningar saknades.

1888 sköt staden till medel för en modernisering. Arkitekten vid Medicinalstyrelsen, Axel Kumlien, ritade en helt ny centralbyggnad i rött tegel. På tomten uppfördes en poliklinik, en klinik för kvinno- och ögonsjukdomar samt byggnader för bad och tvätt. Den gamla Gripenhielska trädgården lämnades orörd och bidrog säkerligen till trivsel.

Under 1900-talet har sjukhuset moderniserats ett flertal gånger. Hela tiden har stommen, den Gripenhielska malmgården, bevarats. Tillkomsten av Karolinska sjukhuset 1940 och Huddinge sjukhus 1972 medförde att Serafimerlasarettets betydelse för forskning och undervisning minskade. Det lades ned som sjukhus 1980, men inrymmer än idag olika vårdaktörer.

Katinka Bergvall

HISTORISK MARK. Överst, sjuksal på Serafimerns medicinklinik. Teckning utförd av Selma Ljungberg i Svea 1894. Unders sjukhusområdet, omkring 1930-35

FOTO: NYBLIN 1951, STOCKHOLMS STADSMUSEUM